

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КРЕДИТУВАННЯ В БАНКУ

Анотація. У статті розглянуто сутність кредитного ризику, встановлено рівень його впливу на діяльність банку. Проаналізовано шляхи мінімізації ризиків кредитування в банках та методику управління ними.

Ключові слова: кредитний ризик, лімітування, диверсифікація, резервування, хеджування.

Вступ. Кредитні операції належать до найприбутковіших видів банківської діяльності, проте вони пов'язані з високим рівнем ризику. Нестабільність економічної ситуації в країні, недосконалість законодавчої бази в цій сфері зумовлюють необхідність детального дослідження проблем мінімізації ризиків кредитування. Слід зазначити, що досить актуальне питання сьогодні і вибір методів управління ризиками кредитування в банку.

Постановка завдання. Мета роботи – теоретичне дослідження ризиків кредитування банків, встановлення рівня їхнього впливу на діяльність банку в цілому, а також визначення напрямків удосконалення процесу управління ними.

Дослідженням цієї теми присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених. Так, методи аналізу, кількісної оцінки величини кредитних ризиків запропоновані в працях О. Кавкіна [1], В. Фурмана [9], В. Кравчука [5], Л. Примостки [8] та ін.

На основі наведеної в дослідженнях цих учених та інших офіційних джерел інформації можна проаналізувати досвід управління ризиками кредитування в розвинутих країнах із погляду можливостей його застосування в Україні.

Результати. Ризик як елемент господарського рішення – це ситуативна характеристика діяльності будь-якого суб'єкта ринкових відносин, у тому числі банку, що відображає невизначеність її результату і можливі несприятливі (або сприятливі) наслідки в разі неуспіху (або успіху).

Ризик має місце лише там, де може бути, як мінімум, два сценарії розвитку подій, відповідно два і більше можливих альтернативних результати. У ситуації, коли можливий тільки один результат, незалежно від того, йдеться про втрати чи про придбання, ризику немає, оскільки альтернатив немає.

Наприклад, якщо точно відомо, що при прийнятті певного єдино можливого в конкретній ситуації рішення підприємство зазнає збитків, то ризик у цьому випадку відсутній, оскільки прийнятих альтернативних рішень просто немає [4].

Відповідно до методичних рекомендацій НБУ кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [6].

У банківській справі ризик цілком нормальне явище. Щоб отримати суттєвий прибуток, необхідно йти на обґрунтований (допустимий) ризик.

Слід зауважити, що процес оцінки кредитного ризику еволюціонував від використання простих підходів до більш складних, зокрема: номінальної вартості;

зважаючи на ризиками суми активів; зовнішніх/внутрішніх кредитних рейтингів; величини ймовірних утрат, розрахованої за допомогою внутрішньої моделі оцінки кредитного ризику для кредитного портфеля [4].

Найважливіший і водночас найскладніший етап управління банківськими ризиками – кількісне оцінювання їхньої величини. Від того, наскільки об'єктивне й досконале застосування методик їхнього вимірювання, залежить ефективність усього процесу управління ризиками, а отже, і надійність банківської установи.

Так, українськими вченими Л. Примосткою та О. Лисенком був запропонований новий методичний підхід до комплексного оцінювання ризиковості діяльності банку на основі динамічної нормативно-індексної моделі, побудованої за допомогою методів непараметричної статистики. Розроблена методика була застосована на практиці та визнана одним із найбільш обґрунтованих, реалістичних і економічно інтерпретованих методичних прийомів комплексного оцінювання банківських ризиків.

За своїм змістом нормативна модель ідеальна, тобто така, що формалізовано описує еталонний порядок зміни аналітичних показників, які характеризують процес зміни ризиковості банку. Призначення такої моделі полягає в тому, щоб, свідомо конструюючи динаміку показників ризиковості, не лише визначати напрям зміни ризику, а й керувати цим процесом для мінімізації втрат банку при кредитуванні [8].

Сучасна концепція управління кредитними ризиками – це концепція стратегічного управління. У методологічному аспекті теорія стратегічного управління кредитними ризиками ґрунтується на системному підході до аналізу економічних процесів і властивостях цілеспрямованих систем, які саморозвиваються.

Стратегічне управління кредитними ризиками передбачає діяльність, спрямовану на розробку ризикових кредитних стратегій банку, її найважливіших цілей і способів їхнього досягнення. В основі такої діяльності лежить консолідований аналіз екзогенних та ендогенних чинників, які впливають на кредитні ризики, стратегічне планування, механізм зв'язування тактичних і стратегічних рішень, інтегрований контроль за ходом реалізації цих рішень і можливість їх своєчасного корегування [2].

Кредитна політика банку передбачає розробку механізмів реалізації ризикової стратегії. До них відносяться: формування системи внутрішніх кредитних рейтингів; удосконалення регламентів і процедур; установлення лімітів (портфельних, концентрації, галузевих, максимального розміру на одного позичальника, максимального терміну кредитування тощо); моніторинг поведінкових характеристик відкритих ризикових позицій; корегування й регулювання негативних відхилень у траєкторії їхнього проходження.

На основі аналітичного аналізу передбачуваних кредитних ризиків і річної стратегії розвитку складаються плани діяльності банку, встановлюються кількісні ліміти ризику з основних бізнес-процесів або продуктів.

Таким чином, сучасні концептуальні питання управління кредитними ризиками можуть розглядатися тільки через призму стратегічного управління, при якому ризикові кредитні стратегії домінуючий, атрибутивний елемент системи банківських стратегій [2].

Для глибшого розуміння процесу стратегічного управління кредитними ризиками доцільно розглянути методи його реалізації (рис. 1).

Лімітування являє собою метод, який передбачає розробку детальної стратегічної документації, що встановлює гранично допустимий рівень ризику за кожним направленням діяльності банку, а також чіткий розподіл функцій та відповідальності банківського персоналу.

Рис. 1. Методи реалізації стратегічного управління ризиками кредитування

Система лімітування повинна будуватися за такими принципами: ареал лімітування повинен охоплювати всі види банківської діяльності, пов'язаної з поведінковими характеристиками відкритих ризикових кредитних позицій; обов'язкове агрегування можливих утрат при розрахунку лімітів; ліміти встановлюються, відштовхуючись від внутрішнього кредитного рейтингування конкретних позичальників або їхніх груп; ліміти не підлягають перегляду за вимогою контрагентів; лімітування повинно базуватися на результатах стрес-тестування; ліміти повинні встановлюватися з урахуванням ризику дефолту потенційних контрагентів; лімітування повинно враховувати обмеження за строками, забезпеченням та валютою.

Результативний метод управлінського впливу – хеджування, що є традиційним методом управління ризиками, в першу чергу, ринковими. Воно являє собою процес укладання угод, прийняття позицій, направлених не на отримання додаткового доходу, а на зниження ризику за окремими видами операцій або в цілому за деяким портфелем. Хеджування – це страхування, зниження ризику від утрат, обумовлених несприятливими умовами для продавців або покупців, змінами ринкових цін на товари порівняно з тими, які враховувалися при укладанні договору.

Використання технологій хеджування при управлінні кредитними ризиками має на увазі передачу окремої частини кредитного ризику третім особам за допомогою кредитних похідних (деривативів). До їхнього числа можна віднести кредитні, індексні свопи, свопи до першого дефолту та на повну дохідність, форвард та опціон на кредитний спред, сек'юритизацію боргових зобов'язань, нетинг та ін.

Наступним методом управлінського впливу на кредитний ризик, який ми розглянемо, буде резервування. Оскільки процес резервування безпосередньо пов'язаний із формуванням банківських витрат, а отже, з питаннями оподаткування прибутку, тому він суворо регламентований із боку державних органів, насамперед Національного банку України.

Резервуванню передують класифікація активів, що є базою для визначення адекватного рівня резервів під можливі кредитні втрати. Разом з загальними резе-

рвами резерви під можливі втрати формують здатність банку зазнавати збитків. Для визначення адекватного розміру резервів потрібно враховувати кредитну історію, заставу та всі інші значущі фактори, що впливають на ймовірність погашення кредитів кредитного портфеля. Серед цих факторів якості кредитних директив та процедур, попередній досвід зі збитків, зростання кредитного портфеля, якості і ретельності управління в областях кредитування, вік кредитів і практика стягнення кредитів, зміни в національному і місцевому економічному та конкурентному середовищах [3].

В Україні порядок резервування зафіксовано в Постанові НБУ № 279 від 06.07.2000 «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих утрат по кредитних операціях банку».

Розрахунок рівня необхідних резервів під можливі кредитні втрати завжди до деякої міри носить суб'єктивний характер. Однак рішення повинні прийматися відповідно до встановлених процедур та політики [7].

Розглянемо наступний метод управлінського впливу – диверсифікацію. Це метод скорочення сумарного інвестиційного ризику шляхом укладення коштів у різного роду активи. Диверсифікацією кредитів називають розподіл грошових капіталів, укладених в економіку або кредитованих між різними об'єктами з метою зниження ризику втрат та в надії отримати більший дохід.

Диверсифікація – найобґрунтованіший та відносно найменш витратоємний спосіб зниження ступеня банківського ризику.

Актуальна проблема банківської системи України – високий рівень концентрації кредитних портфелів і, як наслідок, залежність від вузького числа позичальників, галузей і т. д.

Як показує практика, багато банків замість розвитку асортиментної низки своїх послуг концентруються на кількох найпопулярніших продуктах, потрапляючи тим самим у залежність від ринкової кон'юнктури. У такій ситуації застосування методу диверсифікації кредитного ризику – найважливіше завдання української банківської системи [3].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки про те, що для отримання прибутку кожен банк повинен приділяти значну увагу кількісній оцінці величини допустимого кредитного ризику. Далі необхідно забезпечити раціональний процес управління ризиками з метою їхньої мінімізації із застосуванням доступних методів.

З'ясовано, що сучасні питання управління кредитними ризиками мають розглядатися в просторі стратегічного управління, при якому ризикові кредитні стратегії повинні бути домінуючими. Для ефективного функціонування банку необхідно застосовувати відповідну стратегію, враховуючи індивідуальні особливості банку і швидку змінність факторів навколишнього середовища.

Література

1. Кавкин А. В. Нетрадиционные способы управления кредитными рисками / А. В. Кавкин. // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 11. – С. 79–87.
2. Ковальов О. П. Стратегічне управління кредитними ризиками / О. П. Ковальов // Актуальні проблеми економіки. – № 5. – С. 21–30.
3. Ковалев А. П. Управленческое воздействие на кредитные риски / А. П. Ковалев // Финансовый директор. – 2007. – № 7. – С. 66–76.

4. Кузнецов І. О. Кредитний ризик: суть, виникнення та методи усунення / І. О. Кузнецов // Інноваційна економіка. – 2008. – № 1.

5. Кравчук В. В. Базельські угоди: новий етап розвитку міжнародної системи оцінки ризиків / В. В. Кравчук // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 121–128.

6. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: затверджено постановою НБУ від 15.03.2004 № 104.

7. Положення «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями» (№ 279 від 06.07.2000) // Офіційний вісник України. – № 14. – 1998. – Ст. 150.

8. Фурман В. М. Світовий досвід комплексного страхування банківських ризиків / В. М. Фурман // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 118–122.

Summary. The article discussed the nature of credit risk, a level of its impact on the bank's activities. Analyzed the ways of minimizing risk lending in banks and method of management.

Keywords: credit risk, limitation, diversification, redundancy, hedging.